

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิดทั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในการดำรงชีวิต การดำเนินชีวิตของมนุษย์บนโลกนี้จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เกิดเองโดยธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น อันได้แก่ ระบบสังคมและวัฒนธรรมสำหรับเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมอยู่ตรงที่ว่าได้เกี่ยวข้องกับทุกสิ่งทุกอย่างบนพื้นผิวโลกที่มวลชีวิตอาศัยอยู่ เมื่อได้ศึกษาถึงความเป็นมาของสิ่งแวดล้อมบนโลกที่อาศัยอยู่ ก็จะพบว่าบริเวณที่อาศัยอยู่นี้เคยอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกื้อหนุนให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ตลอดมา แต่ในปัจจุบันนี้กลับได้ปรากฏว่าความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติได้ลดน้อยลงจนน่าวิตก และทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวก็ได้ตกอยู่ในสภาพของความเสื่อมโทรมจนเห็นชัด ซึ่งตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติก็คือ มนุษย์ จึงเป็นความจำเป็นอย่างที่สุดที่จะต้องช่วยกันปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะให้ได้ผลที่ดีที่สุดนั้น ความสำคัญขึ้นอยู่กับการศึกษาและเยาวชนของชาติ ซึ่งจะเป็นผู้รับผิดชอบกับอนาคตของประเทศชาติ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ซึ่งสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ มาตรฐาน ส5.1 ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสำคัญของ สรรพสิ่ง ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบธรรมชาติ ฉะนั้น การพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ จำเป็นต้องอาศัยการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ร่วมอย่างหลากหลาย ทั้งด้านความรู้ความเข้าใจฝึกคิดให้รู้จักสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล รู้จักจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมและจัดการกับชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสังคม

การจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ต้องมีแผนการจัดการเรียนรู้ที่เป็นแนวทางและคู่มือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูที่ได้มีการเตรียมไว้ล่วงหน้า ซึ่งสอดคล้องกับ (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 101) ได้กล่าวถึงคุณค่าของแผนการเรียนรู้ว่าคุณค่าของแผนการจัดการเรียนรู้

คือ คุณค่าของแผนการเรียนรู้ที่มีต่อนักเรียน ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง นักเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาสาระ ความรู้ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ได้รับคำชี้แนะตามแนวทาง ขั้นตอนในการเรียน ตามทิศทางที่ครูได้วิเคราะห์ และสามารถกำหนดพื้นฐานความรู้ ความสามารถของนักเรียนได้ และคุณค่าของแผนการเรียนรู้ที่มีต่อครูผู้สอน ช่วยให้ผู้สอนถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์สลับซับซ้อนและลักษณะเป็นนามธรรมได้ดี ช่วยสร้างความสนใจของนักเรียนต่อสิ่งที่กำลังศึกษา เพราะแผนการสอนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนของตนเองมากที่สุด ช่วยสร้างความพร้อมและความมั่นคงให้กับครูผู้สอน

แนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาได้คือ การเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนสังคมศึกษา จากการเน้นเนื้อหาผสมผสานกับการลงมือกระทำ ซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียน รู้จักสังเกต รู้จักซักถาม พิจารณาหาเหตุผลและแสวงหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาด้วยตนเอง เป็นการพัฒนานักเรียนให้มีความสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อาคม จันทรสุนทร 2534: การบรรยายพิเศษ ปรับปรุงจังหวัดสมุทรปราการ) ฉะนั้นในการสอนสังคมศึกษา ครูต้องใช้เทคนิคที่หลากหลาย เพื่อกระตุ้นยั่วยุให้นักเรียนคิดและทำกิจกรรมนั้นๆ การสอนสังคมศึกษาจึงต้องเน้นให้ผู้เรียนรู้จัก ขวนขวายหาความรู้อย่างเป็นระบบด้วยตนเอง เพื่อช่วยให้การคิดตัดสินใจลงมือปฏิบัติ ตลอดจนแก้ปัญหาให้ลุล่วงและผิดพลาดน้อยที่สุด

ปัญหาที่สำคัญในการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนสวทวิทยาสานักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 ก็คือนักเรียนขาดทักษะการคิดแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน (กระบวนการกลุ่ม) และขาดจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ พัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการเรียนการสอนโดยวิธีการสอนแบบบูรณาการ เรื่องมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาตินั้น เป็นยุทธศาสตร์การสอนที่พัฒนาทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา ช่วยให้นักเรียนมีโอกาสพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา การคิดอย่างสร้างสรรค์ โดยให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการใช้การคิดหาทางเลือกในการแก้ปัญหาหลายๆ ทางเลือกโดยอาศัยสภาพธรรมชาติเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และนำไปสู่การเรียนรู้ธรรมชาติอย่างเป็นระบบและมีความสุข เกิดเป็นความตระหนักที่จะร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงไว้ได้อย่างยั่งยืน

จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะสร้างแผนการจัดการเรียนรู้สาระภูมิศาสตร์ โดยวิธีการสอนแบบบูรณาการ เรื่องมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสวทวิทยาสานักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เพื่อให้ได้แผนการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียน เนื่องจากเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวนักเรียน และส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้เรียน ซึ่งปัจจุบันความเจริญและความก้าวหน้า

ทางเทคโนโลยี ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งในฐานะที่นักเรียนเป็นบุคคลหนึ่งในท้องถิ่นจึงควรได้เรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้คุณค่า ร่วมอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม สามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่นร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อสร้างแผนการจัดการเรียนรู้สาระภูมิศาสตร์โดยวิธีการสอนแบบยูเซฟัส เรื่องมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
2. เพื่อสร้างแบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้โดยวิธีการสอนแบบยูเซฟัส เรื่องมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขต ดังนี้

ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ประเมินแผนการเรียนรู้ จำนวน 5 ท่าน ได้แก่

ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์จัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา 5 ท่าน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาของการค้นคว้าอิสระโดยใช้วิธีการสอนแบบยูเซฟัส ครั้งนี้ผู้ศึกษาได้สร้างตามขั้นตอนกระบวนการแก้ปัญหาแบบยูเซฟัส คือ ศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหา ผลกระทบของปัญหา วิธีการป้องกัน แนวทางแก้ไขปัญหาและทางเลือกในการแก้ปัญหา ซึ่งประกอบด้วย 4 แผนการจัดการเรียนรู้ คือ แผนการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง เก่งแค่ไหนลองมาดับไฟป่า, แผนการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง กลเม็ดแก้เผื่อน้ำป่า, แผนการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง เดอะสตาร์ค้นคว้าดินถล่ม และแผนการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ปลูกปัญญอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน โดยแต่ละแผนการเรียนรู้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอนสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้

ในสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ มาตราฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **แผนการจัดการเรียนรู้** หมายถึง แผนการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งในแผนการเรียนรู้ประกอบไปด้วย มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้
2. **เทคนิคการสอนแบบยูเซฟัส** หมายถึง วิธีการสอนโดยใช้เทคนิคการสอนแบบคิดแก้ปัญหา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ขั้นตอนของเทคนิค UCEFAS ประกอบด้วย
 - 2.1 **ขั้น U - Ultimate Situation** คือ สภาพที่อยากให้เป็น หรือสภาพที่พึงประสงค์
 - 2.2 **ขั้น C - Current Situation** คือ สภาพปัจจุบันที่ปรากฏอยู่
 - 2.3 **ขั้น E - Effect** คือ ผลกระทบหรือผลที่เกิดขึ้นของสภาพที่เป็นอยู่
 - 2.4 **ขั้น F - Factor** คือ ปัจจัยที่เป็นเหตุให้เกิดผลกระทบ
 - 2.5 **ขั้น A - Alternative** คือ ทางเลือกในการแก้ปัญหา
 - 2.6 **ขั้น S - Solution** คือ วิธีการในการแก้ปัญหา
3. **สาระภูมิศาสตร์** หมายถึง สาระที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมุ่งให้ผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. **ทักษะการคิดแก้ปัญหา** หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นกลุ่ม โดยใช้วิธีการสอนแบบยูเซฟัส เพื่อช่วยให้ นักเรียนสามารถคิดแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยใช้วิธีการระบุปัญหา/กำหนดปัญหา, ระบุสาเหตุของปัญหา, การเสนอแนวทาง/วิธีแก้ปัญหา, ตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้จากการแก้ปัญหา ส่งผลให้สามารถดำเนินการแก้ปัญหา จนกระทั่งสรุปผลการแก้ปัญหาได้
5. **นักเรียน** หมายถึง เด็กที่กำลังเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 โรงเรียนสังวาลย์วิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1

ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษา

1. ได้แผนการจัดการเรียนรู้สาระภูมิศาสตร์โดยวิธีการสอนแบบยูเซฟัส เรื่องมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาตินักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีคุณภาพ
2. เพื่อนำรูปแบบการเรียนการสอนแบบยูเซฟัส เป็นแนวทางให้กับครูผู้สอนรายวิชาภูมิศาสตร์ ปรับใช้ให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนต่อไป
3. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ